

УДК 378.147: 811.111

ЗМІСТ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ: ПРЕДМЕТНИЙ АСПЕКТ

Мицай С. П.

ugina9@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-9379-1814>

Київський національний лінгвістичний університет

Дата надходження 25.05.2020. Рекомендовано до друку 24.06.2020.

Анотація. Метою дослідження є конкретизація змісту навчання майбутніх учителів англійського діалогічного мовлення, зокрема його предметного аспекту. Опрацьовано наукові публікації з проблеми; вивчено практичний досвід викладачів, які навчають англійської мови як другої іноземної, проаналізовано точки зору методистів щодо структури змісту навчання діалогічного мовлення; визначено сутність понять “зміст навчання” та “навчальний діалог”. Уточнено цілі навчання діалогічного мовлення майбутніх учителів англійської мови. Проаналізовано робочі програми навчальної дисципліни “Англійська мова як друга іноземна” дотичного курсу навчання декількох мовних закладів вищої освіти України. Визначено компоненти навчальних комунікативних ситуацій; наведено їхню класифікацію й характерні ознаки. Акцентовано увагу на важливості оперування студентами II курсу першого (бакалаврського) рівня певним набором мовленнєвих кліше на рівні словосполучень і речень у навчанні англійського діалогічного мовлення. Визначено роль навчальної та комунікативної стратегій в опануванні студентами англійського діалогічного мовлення. Підсумовано, що досягнення успіху студентами в опануванні англійського діалогічного мовлення безпосередньо залежить від вдало організованого викладачем практичного заняття, якому передують укладання робочої програми дотичної навчальної дисципліни з ретельно продуманим у ній змістом навчання.

Ключові слова: зміст навчання, навчальна комунікативна ситуація, предметний аспект, комунікативний намір, навчальний діалог, мовленнєві кліше.

Мицай Е. П. Киевский национальный лингвистический университет

Содержание обучения английской диалогической речи будущих учителей: предметный аспект

Аннотация. Целью исследования является конкретизация содержания обучения английской диалогической речи, в частности его предметного аспекта. Изучены научные публикации по проблеме, изучен практический опыт преподавателей, которые обучают английскому языку как второму иностранному, проанализированы точки зрения методистов по вопросу структуры содержания обучения диалогической речи; определена сущность понятий “содержание обучения” и “учебный диалог”. Уточнены цели обучения диалогической речи будущих учителей английского языка. Рассмотрены и проанализированы рабочие программы учебной дисциплины “Английский язык как второй иностранный” соответствующего курса обучения нескольких языковых высших учебных заведений Украины. Определены компоненты учебных коммуникативных ситуаций, наведены их классификация и характерные признаки. Акцентируется внимание на важности оперирования студентами II курса первого (бакалаврского) уровня определенным набором речевых клише на уровне словосочетаний и предложений в обучении английской диалогической речи. Определена роль учебной и коммуникативной стратегий в овладении студентами английской диалогической речью. Подытожено, что достижение успеха студентами в овладении английской диалогической речью напрямую зависит от удачно организованного преподавателем практического занятия, которому предшествует составление рабочей программы учебной дисциплины с тщательно продуманным в ней содержанием обучения.

Ключевые слова: содержание обучения, учебная коммуникативная ситуация, предметный аспект, коммуникативное намерение, учебный диалог, речевые клише.

Mitsai E. Kyiv National Linguistic University

English dialogue teaching content of future teachers: subject aspect

Abstract. Introduction. The goal of teaching foreign languages in the context of higher education lies in forming students' professional communicative competence through developing all types of speech activity. Teachers have to take into account the lack of knowledge and skills with which students enter universities, as well as solve the problem of teaching students with different levels of language training. Paying more attention to developing the student's speaking skills is of great importance. So, the role of classroom dialogues in learning has become one of the key factors because it creates opportunities for the classroom community to develop learners' knowledge and skills. Students are invited to actively engage with the content being learned rather than being dependent on the teacher for learning. Ideas are presented to students as open questions to be reflected on and integrated into the student's own context. No doubt, it is important to experience real communicative situations in which they will learn how to express their own thoughts and opinions. Students have to practise English more specifically in the classroom, with the teachers plan and guidance. So, teachers' tasks are to revise teaching content by taking into account dialogical speech peculiarities; to obtain new methodological ways to increase the level of students' involvement in the process of studying oral interaction. **Purpose:** To specify the content of English dialogical speech teaching, in particular regarding its subject aspect. **Methods:** The conducted research is based on using the following methods: studying and analyzing scientific publications, watching the training process. **Results.** The principal result of our research is the investigation of content of English dialogical speech teaching and its influence on students' communication skills in dialogical speech practice. The author examines more closely the notions of "teaching content", "training dialogue". Educational aims have been specified for a future teacher of English. The analysis of the scholars' works shows that educational communicative situation is the specific time, place, activity and people involved in a dialogue, which make it unique – it is a part of language learning that a student wants to achieve. Moreover, in a language classroom they can be subdivided into two main groups: real and imaginary. Scholars claim that such situations contain motivation for communication, and thus contribute to the development of communicative skills in English. The article is focused on teachers' knowledge and their opinion on important usage of speech clichés to increase the level of students' communicational skills in the studying process. **Conclusion.** The major conclusions estimate the vital role of content of English dialogical speech teaching. Carefully thought out teaching content of dialogical speech practice shifts the focus of education from what the teacher says to what the student does, from learners passivity to learners as active participants in the oral interaction that leads to learning.

Key words: teaching content, educational communicative situation, subject aspect, communicative intention, training dialogue, speech clichés.

Постановка проблеми. Організація освітнього процесу передбачає чітке усвідомлення викладачем того, яких результатів має досягти студент при вивченні англійської мови (АМ) як другої іноземної (АМ2), яких змін у його знаннях треба очікувати наприкінці практичного заняття, семестру навчання, навчального року, всього курсу навчання. Тому першочергове завдання викладача АМ – визначити як довготривалі, так і конкретні цілі певного етапу навчання. Сучасні дослідники виокремлюють чотири (практичну, виховну, освітню, розвивальну) цілі, які в освітньому процесі реалізуються комплексно, але на певному етапі навчання кожна з них набуває конкретного змісту. Провідною й значущою для нашого дослідження є практична мета, яка передбачає набуття студентами певних знань та оволодіння навичками й уміннями АМ2. Робочі програми навчальних дисциплін певного курсу містять конкретні вимоги щодо кількісних і якісних показників рівня володіння іншомовною комунікативною компетентністю на кожному ступені навчання АМ2.

Цілі навчання зумовлюють його зміст. Конкурентоспроможність мовного закладу вищої освіти вимагає оновлення як цілей, так і змісту навчання, а також їх коригування відповідно до професійної діяльності майбутнього вчителя АМ. Особливої уваги в контексті нових завдань освітнього процесу заслуговує проблема визначення й уточнення аспектів змісту навчання майбутніх учителів англійського діалогічного мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній методиці навчання іноземних мов (ІМ) проблема визначення змісту навчання діалогічного мовлення цікавило багатьох вітчизняних

і зарубіжних учених. Серед них: Ю. І. Пассов (1991), Л. В. Ананьєва (2016), А. М. Щукін (2009), Л. Я. Єр'оміна (2005), О. Б. Бігич (2013), В. Л. Скалкін (1989), Н. Ф. Бориско (2013), С. Ю. Ніколаєва (2003), О. В. Хоменко (2013), Н. І. Гез (2006), Ю. П. Гудима (2017). Теоретичні й практичні засади формування змісту навчання англійського діалогічного мовлення знайшли відображення в дисертаціях Г. В. Кретиніної (2002), В. В. Черниш (2015), Т. І. Коробейнікової (2015), Л. В. Гайдукової (2008), А. В. Медведчук (2019), О. В. Ярошенко (2015) та ін. Більшість з них розглядає зміст навчання, як категорію, що постійно змінюється і розвивається, в якій відображається як предметний, так і процесуальний аспекти навчання (Черниш, 2015; Гайдукова, 2008 та ін.). Принципи добору змісту навчання для студентів молодших курсів закладів вищої освіти висвітлено в працях Л. Я. Єр'оміної (Єремина, 2005). Г. В. Кретиніна (Кретинина, 2002) займалася питаннями добору змісту імпровізованої АМ на основі взаємодії невербальних і вербальних засобів спілкування. А. В. Медведчук (2019) приділила особливу увагу вивченню критеріїв добору дидактичного матеріалу змісту навчання діалогічного мовлення майбутніх менеджерів і запропонувала дотичний план дій щодо його добору.

Питання компонентного складу змісту навчання, на думку В. В. Черниш (2015, с. 161), серед провідних методистів-науковців не знаходить чіткого й однозначного визначення. Деякі з них до структури змісту навчання зараховують засоби навчання, зокрема підручники і навчальні посібники (фонетичні, лексичні, граматичні, мовленнєві, лінгвокраїнознавчі); комплекс знань, навичок і вмінь, необхідних для практичного опанування ІМ у різноманітних сферах і ситуаціях спілкування, де в межах мовленнєвого матеріалу розглядаються мовленнєві зразки, теми, ситуації спілкування, тексти.

Інші, зокрема Л. Я. Єр'оміна (Єремина, 2005), у структурі змісту навчання виокремлюють: 1) мовленнєві вміння, зокрема говоріння, аудіювання, читання, письма; 2) специфічні немовленнєві вміння, що обслуговують мовленнєву діяльність (вміння опрацьовувати літературу довідкового характеру); 3) мовний матеріал; 4) мовні поняття, не притаманні рідній мові користувачів; 5) навички оперування дібраним мовним матеріалом; 6) тематику (теми, ситуації), в межах якої формуються мовленнєві вміння; 7) країнознавчий матеріал – важливий компонент немовної дійсності іноземної національної культури; 8) тексти ІМ; 9) засоби навчання (підручники, навчальні посібники) (Єремина, 2005, с.66).

Попри численну кількість доробок, проблема змісту навчання у мовних закладах вищої освіти залишається однією з наріжних у методиці навчання ІМ, де, зокрема, питання змісту навчання майбутніх учителів англійського діалогічного мовлення все ще недостатньо теоретично й практично досліджене й потребує ґрунтовнішого вивчення.

Отже, **метою** статті є конкретизація змісту навчання майбутніх учителів англійського діалогічного мовлення, зокрема його предметного аспекту.

Основні результати дослідження. Унаслідок проведеного нами аналітичного огляду робочих програм навчальної дисципліни “Англійська мова як друга іноземна” для студентів ІІ курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти мовних закладів вищої освіти України зазначимо, що укладачі програм спочатку формують мету викладання АМ2 у межах годин, передбачених навчальним планом. Наведемо приклад формулювання мети однієї з робочих програм, де укладачі планують “надати студентам систематизовані знання з курсу другої іноземної (англійської) мови, формувати навички англійської професійно орієнтованої комунікативної компетентності (зокрема мовної, мовленнєвої, соціокультурної й навчально-стратегічної) для забезпечення їх ефективного спілкування в академічному та професійному середовищах”. Згідно з поставленою метою визначаються цілі й завдання навчальної дисципліни, які пов'язані з формуванням у майбутніх фахівців загальних і фахових компетентностей.

Аналізуючи погляди методистів-науковців, ми дійшли висновку, що більшість з них схиляється до розгляду навчання АМ2 у мовних закладах вищої освіти як такого, що реалізується

в рамках особистісно-діяльнісного підходу (Бігич та ін., 2014), а його зміст визначається лише потребами студентів, які опановують АМ2; кінцева ж мета полягає у формуванні англомовної компетентності, зокрема в діалогічному мовленні.

Відповідно до закону України “Про вищу освіту” (2017) поняття “зміст навчання” в широкому сенсі визначається як структура, зміст й обсяг навчальної інформації, засвоєння якої забезпечує особі можливість здобуття вищої освіти й певної кваліфікації. У вузькому сенсі більшість науковців трактують зміст навчання як категорію, яка постійно змінюється й розвивається, в якій відображаються предметний і процесуальний аспекти навчання.

У визначенні принципів добору змісту навчання послуговуємося напрацюваннями Т. І. Коробейнікової (Коробейнікова, 2015), з-поміж яких вона виокремлює принцип необхідності і достатності змісту для реалізації цілей формування англомовної компетентності в діалогічному мовленні; принцип доступності й посиленості, який передбачає врахування реальних можливостей і рівня володіння студентами англійським діалогічним мовленням.

Зasadничими у визначенні структури змісту навчання ІМ вважаємо думку авторів підручника “Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика” (Бігич та ін., 2013, с. 108), які визначають компоненти змісту навчання ІМ у двох аспектах: предметному й процесуальному. Компонентний склад кожного аспекту змісту навчання ІМ подано в табл. 1.

Таблиця 1

Компонентний склад предметного й процесуального аспектів змісту навчання ІМ

Предметний аспект змісту навчання ІМ			
Перший компонент	Другий компонент	Третій компонент	Четвертий компонент
<ul style="list-style-type: none"> ✓ сфери і види спілкування, функції, психологічні і мовленнєві ситуації та ролі, невербальні (немовленнєві) засоби комунікації; ✓ комунікативні цілі і наміри; ✓ теми, проблеми і тексти 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ лінгвосоціокультурний матеріал (країнознавчий і лінгвокраїнознавчий); ✓ соціальні ситуації 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ мовний матеріал (фонетичний, лексичний, граматичний тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ навчальні і комунікативні стратегії
Процесуальний аспект змісту навчання ІМ			
<ul style="list-style-type: none"> ✓ мовленнєві вміння; ✓ вправи для їх розвитку; ✓ відповідні знання. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ навички/вміння оперування лінгвосоціокультурним матеріалом і вправи для їх формування / розвитку; ✓ вміння вступати у комунікативні стосунки, орієнтуватися у соціальних ситуаціях і керувати ними 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ навички оперування мовним матеріалом; ✓ вправи для їх формування; ✓ відповідні знання 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ вміння оперування навчальними і комунікативними стратегіями; ✓ вправи для оволодіння цими стратегіями; ✓ дотичні знання

Слідом за Л. В. Гайдуковою (Гайдукова, 2008), визначимо, що зміст навчання англійського діалогічного мовлення, відповідно до вимог чинної робочої програми навчальної дисципліни з АМ2 мовного закладу вищої освіти, складають: 1) змістові модулі, що відображають теми

спілкування; 2) поняття (значення, обов'язкові для комунікації), функції (згода, схвалення, осуд тощо), експоненти функцій (опрацювання студентами тематичних блоків через активне вживання різних понять і реалізація мовних функцій); 3) фонетичний, граматичний, лексичний матеріал; 4) мовленнєві навички й уміння; 5) соціокультурний компонент, що відображає соціокультурні знання, навички й уміння (практичні й інтеркультурні); 6) переклад як засіб викладання АМ, прийом тестування й уміння; 7) навчальна компетентність, яка складається з індивідуальних прийомів навчання; 8) професійно-педагогічна компетентність, яка включає мовні знання, лінгво-комунікативні й лінгво-дидактичні вміння, необхідні для успішної роботи в закладах вищої освіти.

Зупинимося на розгляді предметного аспекту змісту навчання майбутніх учителів англійського діалогічного мовлення докладніше. *Предметний* аспект науковці вважають первинним у доборі змісту через особливу роль тематики навчання АМ. Предметний аспект змісту навчання англійського діалогічного мовлення включає сфери й ситуації спілкування, комунікативні цілі й наміри, невербальні засоби комунікації, теми, проблеми і тексти, мовленнєвий англомовний матеріал, включаючи психологічні й мовленнєві ситуації.

Відповідно до змістових модулів робочої програми навчальної дисципліни з АМ2 для студентів II курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти окреслено низку тем, опрацювання яких уможливить оволодіння майбутніми вчителями навчальним матеріалом відповідного рівня.

Типові ситуації, що відповідають комунікативним завданням, відображають сфери спілкування. В. Л. Скалкін (Скалкин, 1989) запропонував систематизувати сфери спілкування у вісім різновидів: соціально-побутова, сімейна, професійно-трудова, соціально-культурна, сфера громадської діяльності, адміністративно-трудова, видовищно-масова, громадсько-політична. Наслідуюмо думку науковця щодо їхньої актуальності, адже вони є характерними для сучасного мовного колективу й охоплюють можливі життєві ситуації. В освітньому процесі задля імітації реальних життєвих ситуацій створюються штучні навчальні комунікативні ситуації. Відомо, що зміст англійського діалогічного мовлення можливо зрозуміти лише з урахуванням ситуації, в якій воно має місце. Хоча зовнішні обставини ситуації під час мовлення можуть бути відсутніми, проте вони наявні в свідомості співрозмовників і обов'язково включені в ситуацію. Це можуть бути минулі події, відомі лише співрозмовникам, їхні переживання, життєвий досвід, спільні відомості тощо. Вагомими є лише ситуації, що представляють інтерес для обговорення й спонукатимуть до мовлення.

Автори підручника "Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика" (Бігич та ін., 2013, с. 305) зазначають, що штучні навчальні комунікативні ситуації потребують певної деталізації зовнішніх обставин й умов, в яких має місце діалогічне спілкування, наявності вербального стимулу, визначення ролей комунікантів, стосунків між ними тощо. Внаслідок аналізу наукових праць (Ляховицький, 1984) визначимо складники штучних навчальних ситуацій: комуніканти та їхні стосунки (суб'єкти спілкування); об'єкт (предмет) розмови; ставлення суб'єкта(ів) до предмета розмови; умови мовленнєвого акту.

В. Л. Скалкін (Скалкин, 1989), визначаючи ознаки, характерні для навчальних комунікативних ситуацій, окрім деталізації й вербального стимулу зазначає й можливість їх багаторазового відтворення.

У Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти виокремлено низку параметрів як складників навчальних комунікативних ситуацій: де і коли (місце і час) вони відбуваються; установи або організації, які контролюють більшість з того, що відбувається; дійові особи, особливо у їхніх відповідних соціальних ролях щодо користувача / того, хто вивчає мову; об'єкти (живі й неживі) навколишнього середовища; операції, виконувані дійовими особами; тексти, які трапляються в межах ситуації (Ніколаєва, 2003).

Обов'язковою умовою є адекватний добір предмета розмови. Послугуючись напрацюваннями Ю. І. Пасова (Пасов, 1991), класифікуємо навчальні комунікативні ситуації за низкою ознак (табл. 2)

Таблиця 2

Класифікація навчальних комунікативних ситуацій (НКС) (за Ю.І. Пасовим)

Розподіл НКС за ознаками	Структурний розподіл відповідно до ознак
✓ за адекватністю процесу навчання	✓ природні ✓ штучні
✓ за способом творення	✓ позамовленнєві (ілюстрації, макети) ✓ мовленнєві (стимул задається з допомогою опису події, явища тощо)
✓ за обсягом висловлювання	✓ мікроситуації ✓ макроситуації

Робоча програма з АМ2, укладена викладачами КНЛУ для студентів II курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, передбачає такі змістові модулі: “Люди та будинки”, “Подорож розширює світогляд”, “Покупки та безпечне використання сучасних технологій”, “Їжа та роль спорту в нашому житті”, кожен з яких уміщує дві теми. Так, до змістового модуля 1 “Люди та будинки” включено теми “Мій дім, моя фортеця” і “Поки є життя, є надія”. Опрацювання останніх передбачає програмними вимогами вміння студентів вживати мовленнєві кліше для реалізації мовленнєвого наміру відповідно до комунікативної ситуації, моделювати мовленнєві ситуації з використанням вивчених лексичних одиниць і граматичних структур тощо.

Кожна з тем відображає сферу спілкування, якій притаманні типові ситуації із закладеними в них комунікативними завданнями. Притримуємося думки Ю. І. Пасова (Пасов, 1991), що тема є змістовим компонентом ситуації; ситуація “живиться” темою, і не одною, а декількома, інакше кажучи є “міжтемною”.

Вагомим компонентом предметного аспекту змісту навчання англійського діалогічного мовлення є тексти, які представляють собою логічну послідовність усних висловлювань, породжених під час мовленнєвої активності комунікантів з заданої тематики. І тексти, і навчальні комунікативні ситуації слугують своєрідним підґрунтям для практичного оволодіння АМ2, зокрема діалогічним мовленням. У контексті нашого дослідження таким текстом є *діалог*. Переконливим вважаємо подане в науковій праці А.О. Наконечної й І. А. Ординської (Наконечна, Ординська, 2015) тлумачення, що *навчальний діалог* є багатоаспектною інтеракцією, в якій органічно поєднуються різні види спілкування (вербальне, невербальне, інтелектуальне, емоційне тощо). Вербальна комунікація є поперемінною зміною двох взаємопов'язаних процесів: промовляння та слухання. Але діалог у навчанні не слід розглядати лише як обмін запитаннями-відповідями під час опитування студентів викладачем чи репліками-повідомленнями під час роботи студентів у парах. Діалог є взаємодією суб'єктів освітнього процесу, який зазвичай розвивається в різних напрямках: викладач – студент, студент – студент, студент – навчальний матеріал, студент – навчальне середовище, студент (викладач) – внутрішнє “Я”, студент – комп'ютер тощо (Наконечна, Ординська, 2015).

Залежно від комунікативного наміру (поінформування, прохання, порада тощо) розрізняють чотири типи діалогу: діалог-розпитування, діалог-обмін враженнями, діалог-домовленість, діалог-дискусія. Слушним, на наш погляд, є твердження В. Л. Скалкина (Скалкин, 1989), який зазначає, що під час діалогізування від студента вимагається вирішення творчих завдань. Науковець переконаний, що завдяки цьому студенти не лише навчаються діалогізувати, а й у них

міцно закарбується у пам'яті відповідний мовний (фонетичний, лексичний, граматичний тощо) матеріал. З-поміж мовного матеріалу особливого значення набуває лексичний матеріал: національно маркована безеквівалентна лексика (поняття, відсутні в інших мовах); фонова лексика (відмінна лексичним фоном від лексики рідної мови), конотативна лексика, яка збігається за основними значеннями в культурах, що порівнюються, але різниться за культурно-історичними асоціаціями, додатковими значеннями, емоційним забарвленням тощо, які притаманні лише даній культурі (Зорницький, 2016). Ідіоми, кліше, сталі вирази містять здебільшого в своїй семантиці національно-культурний компонент та становлять велику групу лексичних одиниць (Бігич, Бориско та ін., 2013, с. 426). Практичний досвід викладачів АМ2 свідчить, що формування у студентів англомовної компетентності в діалогічному мовленні передбачає багаторазове розігрування однотипних навчальних комунікативних ситуацій, із залученням під час їх реалізації відповідного мовленнєвого матеріалу, що містить ідіоми, сталі вирази, кліше. Вважаємо важливим сфокусувати свою увагу на ролі вищезгаданого матеріалу в навчанні студентів англійського діалогічного мовлення, адже володіння, наприклад, певним набором мовленнєвих кліше на рівні словосполучень і речень є обов'язковою умовою забезпечення невимушеного перебігу діалогічного контакту, особливо на його початку. Тобто, наявність кліше значно полегшує комунікацію, дає можливість співрозмовникам зосередитися на конструюванні нових за формою висловлювань, аналоги яких відсутні в мовному досвіді мовця (Скалкин, 1989, с. 34).

Різні типи діалогу передбачають добір викладачем відповідних прийомів формування вмінь, створення характерних навчальних мовленнєвих ситуацій, підготовку та забезпечення відповідного за характером опорного навчального матеріалу. Останній повинен обов'язково містити лінгвосоціокультурні відомості, що передбачають обізнаність студентів в особливостях національного мовленнєвого етикету й невербальної поведінки виучуваної мови, а також уміння враховувати ці особливості в реальних життєвих ситуаціях.

Компонентом предметного аспекту змісту навчання англійського діалогічного мовлення є також *навчальні й комунікативні стратегії*. Під *навчальною стратегією* розуміємо організовану, цілеспрямовану й урегульовану послідовність визначених дій, виконуваних студентами, з метою зробити учіння легшим, швидшим й ефективнішим (Бігич та ін., 2013, с. 445). Розрізняють прямі (оволодіння мовними компетентностями тощо) й непрямі (соціальні, афективні тощо) навчальні стратегії. Так, у пригоді студентам здебільшого стають такі стратегії запам'ятовування: створення семантичних карт, групування матеріалу за тематикою, алфавітом тощо (Бігич, та ін., 2013, с. 446).

На думку Ю. П. Гудими, в процесі опанування студентами англійським діалогічним мовленням важливо не лише володіти знаннями, але й уміти ними оперувати, тобто розставляти пріоритети, застосовувати комунікативні стратегії й у певних ситуаціях спілкування використовувати засоби невербального спілкування, доречні мовленнєві засоби тощо (Гудима, 2017). Під час навчання англійського діалогічного мовлення найуживанішими науковці вважають прості речення, формулювання своєї думки в граматично й лексично спрощеному вигляді, перефразування чи повтор репліки співрозмовника, застосування синонімів, використання міміки, жестів, малюнків (сприяє кращому розумінню співрозмовника). В методичній літературі поділ стратегій є умовним – вони зазвичай взаємообумовлені і пов'язані між собою. Головною характеристикою стратегій є їхня здатність миттєво розгортатись усвідомлено у відповідь на проблему, яку людина ясно зрозуміла й проаналізувала (Бігич та ін., 2013, с. 451).

Спостереження викладачів АМ2 свідчать, що продуктивній діалогізації сприяють комплімент, посмішка, звернення до співрозмовника на ім'я, звернення з проханням / пропозицією, прийняття думки мовця, похвала, що позитивно впливають на емоційну атмосферу в навчальній групі.

Адже головний закон у діалогічному мовленні – закон зворотного зв'язку, який виявляється у зосередженні уваги на співрозмовникові, активному слуханні, або оперативному реагуванні у відповідь на почуте, застосовуючи відповідні навчальні чи комунікативні стратегії.

Висновки й перспективи подальших розвідок. Таким чином, ключове завдання викладача АМ – організувати практичні заняття з навчання англійського діалогічного мовлення, орієнтуючись на вимоги робочої програми навчальної дисципліни “Англійська мова як друга іноземна” з урахуванням змісту навчання англійського діалогічного мовлення. Завдяки поетапному навчанню та вдало розробленим вправам передусім можливе виникнення певного комунікативного наміру і його успішна реалізація за допомогою спілкування засобами АМ. Особлива роль при цьому належить розвитку навичок англійського діалогічного мовлення, щоб засвідчувати здатність не лише висловлюватися логічно, а й вільно інтерпретувати відносно мовленнєвої ситуації. Окрім цього, слід пам'ятати, що навчальна діяльність визначається наявністю потреб і мотивів, що орієнтують більше на формування соціалізованої особистості. Останнє передбачає програмування кінцевої мети у вирішенні навчальних завдань. Перспектива подальших розвідок полягає в конкретизації процесуального аспекту змісту навчання майбутніх учителів англійського діалогічного мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

- Бігич, О. Б., Бориско, Н. Ф., Борецька, Г. Е., Ніколаєва, С. Ю. (Ред.). (2013). *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів*. Київ: Ленвіт.
- Бігич, О. Б., Волошинова, М. М., Глазунов, М. С. та ін. (2014). *Сучасний студент у контексті особистісно-діяльнісного підходу: за результатами науково-методичних досліджень*. (Колективна монографія). Київ: Видавничий цент КНЛУ.
- Гайдукова, Л. В. (2008). *Формування професійно орієнтованої компетенції в діалогічному мовленні у майбутніх учителів англійської мови*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Київський національний лінгвістичний університет, Київ.
- Гудима, Ю. П. (2017). Вправи для формування у майбутніх учителів навчально-стратегічної компетентності в процесі навчання англійської мови діалогічного мовлення. *Молодий вчений*, 2 (42), 470-475.
- Еремина, Л. Я. (2005). *Оптимизация обучения иноязычной устной речи на начальном этапе языкового вуза на основе компетентностного подхода (немецкий язык как второй иностранный при первом английском)*. (Дис. канд. пед. наук). Российский государственный педагогический университет имени А.И. Герцена, Санкт-Петербург.
- Зорницький, А. В., Сизоненко М. Б. (2016). Конотативні реалії як лінгвістичне явище та особливості їх функціонування у складі сучасних американських фразеологізмів. *Всеукраїнська наукова конференція пам'яті доктора філологічних наук, професора Д. І. Квеселевича (1935-2003), 13 травня 2016, Житомирський державний університет імені Івана Франка*.
- Коробейнікова, Т. І. (2015). Сучасні вимоги до формування англійської мовної компетентності в діалогічному мовленні в майбутніх учителів. *Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ*, 31, 251-260.
- Кретинина, Г. В. (2002). *Методика обучения студентов филологических факультетов иноязычной спонтанной речи (английский язык как дополнительная специальность)*. (Дис. канд. пед. наук). Тамбовский государственный университет им. Г. Р. Державина, Тамбов.
- Мартинова, Р. Ю. (2004). *Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов*. Київ: Вища школа.

- Медведчук, А. В. (2019) *Формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в діалогічному мовленні у майбутніх менеджерів з адміністративної діяльності*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ.
- Наконечна, А. О., Ординська, І. Я. (2015). Особливості навчання діалогічного мовлення при вивченні англійської мови. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*, 2, 175-189.
- Ніколаєва, С. Ю. (Ред.). (2003). *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання*. Київ: Ленвіт.
- Про вищу освіту. № 37-38 ст. 50. (2014).
- Пассов, Е. И. (Ред.). (1991). *Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению*. Москва: Просвещение.
- Скалкин, В. Л. (1989). *Обучение диалогической речи (на материале английского языка): Пособие для учителей*. Київ: Радянська школа.
- Хоменко, О. В. (2013). Стан та проблеми іншомовної підготовки у вищій школі України. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*, 6, 73-79.
- Черниш, В. В. (2012). Навчання іншомовного діалогічного мовлення в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови*, 4, 11-27.

REFERENCES

- Bigych, O. B., Borysko, N. F., Borec'ka, G. E., Nikolajeva, S. Ju. (Red.). (2013). *Metodyka navchannja inozemnyh mov i kul'tur: teorija i praktyka: pidruchnyk dlja studentiv klasychnyh, pedagogichnyh i lingvistychnyh universytetiv*. Kyi'v: Lenvit.
- Bigych, O. B., Voloshinova, M. M., Glazunov, M. S. ta in. (2014). *Suchasny student u konteksti osobistisno-diyal'nisnogo pidkhodu: za rezul'tatami naukovno-metodichnikh doslidzhen'*. (Kolektivna monografiya). Kyi'v. Vidavnychiy tsent KNLU.
- Gajdukova, L. V. (2008). *Formuvannja profesijno orijentovanoi' kompetencii' v dialogichnomu movlenni u majbutnih uchyteliv anglijs'koi' movy*. (Avtoref. dys. kand. ped. nauk). Kyi'vs'kyj nacional'nyj lingvistychnyj universytet, Kyi'v.
- Gudyma, Ju. P. (2017). *Vpravy dlja formuvannja u majbutnih uchyteliv navchal'no-strategichnoi' kompetentnosti v procesi navchannja anglomovnogo dialogichnogo movlennja*. *Molodyj vchenyj*, 2 (42), 470-475.
- Ereryna, L. Ja. (2005). *Optymyzacyja obuchenija inozazychnoj ustnoj rechy na nachal'nom etape jazykovogo vuza na osnove kompetentnostnogo pohoda (nemeckyj jazyk kak vtoroj inostrannij pry pervom anglyjskom)*. (Dys. kand. ped. nauk). Rossyjskij gosudarstvennyj pedagogicheskyj unyversytet ymeny A.Y. Gercena, Sankt-Peterburg.
- Zornic'kij, A. V. and Sizonenko, M. B. (2016) *Konotativni realii jak lingvistichne javishhe ta osoblivosti ih funkcionuvannja u skladi suchasnih amerikans'kih frazeologizmiv*. In *Vseukraïns'ka naukova konferencija pam'jati doktora filologichnih nauk, profesora D.I.Kveselevicha (1935-2003)*, 13 travnja 2016, Zhitomir's'kij derzhavnij universitet imeni Ivana Franka.
- Korobejnikova, T. I. (2015). *Suchasni vymogy do formuvannja anglomovnoi' kompetentnosti v dialogichnomu movlenni v majbutnih uchyteliv*. *Naukovyj visnyk kafedry Junesko KNLU*, 31, 251-260.
- Kretinina, G. V. (2002). *Metodika obuchenija studentov filologicheskikh fakul'tetov inozazychnoj spontannoï rechi (anglijskij jazyk kak dopolnitel'naja special'nost')*. (Dis. kand. ped. nauk). Tambovskij gosudarstvennyj universitet im. G. R. Derzhavina, Tambov.
- Martynova, R. Ju. (2004). *Cilisna zagal'nodydaktychna model' zmistu navchannja inozemnyh mov*. Kyi'v: Vyshha shkola.

- Medvedchuk, A. V. (2019) Formuvannja anglo-movnoi' profesijno orijentovanoi' kompetentnosti v dialogichnomu movlenni u majbutnih menedzheriv z administratyvnoi' dijal'nosti. (Avtoref. dys. kand. ped. nauk). Kyi'vs'kyj nacional'nyj universytet imeni Tarasa Shevchenka, Kyi'v.
- Nakonechna, A. O., Ordyns'ka, I. Ja. (2015). Osoblyvosti navchannja dialogichnogo movlennja pry vyvchenni anglijs'koi' movy. Zbirnyk naukovyh prac' Nacional'noi' akademii' Derzhavnoi' prykordonnoi' sluzhby Ukrainy. Serija: Pedagogichni nauky, 2, 175-189.
- Nikolajeva, S. Ju. (Red.). (2003). Zagal'nojevropejs'ki Rekomendacii' z movnoi' osvity: vyvchennja, vykladannja, ocinjuvannja. Kyi'v: Lenvit.
- Pro vyshhu osvitu. № 37-38 st. 50. (2014).
- Passov, E. I. (Red.). (1991). Kommunikativnyj metod obuchenija inozazychnomu govoreniju. Moskva: Prosveshhenie.
- Skalkin, V. L. (1989). Obuchenie dialogicheskoi rechii (na materiale anglijskogo jazyka): Posobie dlja uchitelej. Kiiv: Radjans'ka shkola.
- Homenko, O. V. (2013). Stan ta problemi inshomovnoi pidgotovki u vishnij shkoli Ukraïni. Naukovi zapiski Nizhins'kogo derzhavnogo universitetu im. Mikoli Gogolja, 6, 73-79.
- Chernish, V. V. (2012). Navchannja inshomovnogo dialogichnogo movlennja v aspekti kompetentnisnogo pidhodu. Inozemni movi, 4, 11-27.